

דו-שן שעיר *Bidens pilosa* - פורח בשטחי חקלאות מושקים ובבתי גידול מופרים (אוקטובר 2017)

כתבה: ערגה אלוני

דו-שן שעיר (*Bidens pilosa*) (מורכבים) הוא צמח עשבוני חד-שנתי היוצר עומדים צפופים וגבוהים שגובהו יכול להגיע ל-70-80 ס"מ. אברי הצמח אינם חלקים. הם מצוידים בשערות קצרות מפוזרות שאינן זיפניות. גבעוליו מצולעים, העלים מנוצים בעלי 3-5 עלעלים, שפתם משוננת ומסודרים נגדית על הגבעול. לעתים יימצאו על גבעולי התפרחת גם עלים קטנים ופשוטים. כשממוללים את עלים הם מפיצים ריח חזק.

דו-שן שעיר. צילמה: ערגה אלוני ©
מימין - עלעלים משוננים, קרקפת בשיא הפריחה
במרכז - קרקפות על עמוד הפריחה
משמאל - קרקפת בפריחה וקרקפת בתחילת יצירת הזרעים
להגדלה - לחצו על התמונות

קרקפות התפרחת יושבות בסמיכות זו לזו על אותו גבעול ונישאות על עוקץ ארוך. התפרחת עטופה בעלי מעטפת ירוקים עשבוניים ועלים פנימיים קצרים, צבעם חלודי. הפרחים צינוריים, דו-מיניים, מסודרים על מצעית שטוחה, צבעם צהוב. לעתים נמצאים פרחים לשוניים בודדים בהיקף והם עקרים או עלייניים. כותרת הפרחים הצינוריים שבמרכז בעלת 5 שיניים. בכל פרח 5 אבקנים ועמוד עלי המסתיים בשתי צלקות. השחלה תחתית.

דו-שן שעיר

מימין - קרקפת בתקריב. צילום: אלי לבנה ©, באדיבות אתר צמח השדה.
 במרכז - פרחים לשוניים בודדים בשולי הקרקפת. צילמה: ערגה אלוני ©
 משמאל - קרקפת עם זרעונים לפני ההפצה. צילמה: ערגה אלוני ©
להגדלה - לחצו על התמונות

ההאבקה עצמית או באמצעות חרקים. הפרי זרעון נוקשה, פחוס, דמוי סרגל מוארך, אורכו כ-1 ס"מ. הזרע חום, מצויד בראשו בציצה של 2-3 מלענים ארוכים בעלי שני טורי שינים חדות מופנות מטה. כל זרעוני הקרקפת מבשילים יחד. הם בולטים בסידור שלהם על הקרקפת. באמצעות זיזי המלענים נאחזים הזרעים בגופם הצמרי של בעלי חיים ובבגדיו של האדם, וכך הם מופצים למרחק. היצמדות הזרעים מאד חזקה ונדרשת הסרה אישית של כל אחד מהם.

דו-שן שעיר הוא צמח זר ("גר") שמוצאו מאמריקה הטרופית. הוא הגיע לארץ כנראה "בהסתננות" זרעיו לשקים של זרעים אחרים שהובאו לכאן והוא נקלט והתפשט ברוב אזורי הארץ כעשב רע בשטחי חקלאות מושקים ובבתי גידול מופרים. בארץ הצמח גדל ברוב האזורים מהגולן ועד הר הנגב. הצמח אינו מפונק והוא גדל בקרקעות שונות מחול ועד קרקע חרסיתית כבדה. אופטימום הטמפרטורה הנדרשת לגידולו היא 15-45 מעלות צלסיוס. בתנאי קרה (עד 15-מעלות) הוא מחזיק מעמד, לעתים נפגע אך תחדש בשנית. הוא גדל במקומות עם כמות משקעים שונה: מ-250 מ"מ ואף פחות ועד מעל 1500 מ"מ ויותר. הוא יכול לעבור תקופת יובש ולהתאושש. גם הגובה הטופוגרפי לא מגביל אותו, הצמח גדל בגובה פני הים (ומתחת) ועד לגבהים של 3600 מ'. בית הגידול הטיפוסי הוא מעזבות, צדי דרכים, שטחים מעובדים ושוליהם, אך גדל גם ביערות ובשטחי עשב. בשטחים חקלאיים הוא יוצר עומדים צפופים ומפריע לגידולים הטבעיים ויש דיווחים שהוא מוריד את יבול הגידול החקלאי ב-50%. בנוסף יש לו תכונות של צמח אללופתי. ידוע שהשורשים והעלים מונעים נביטה של מינים אחרים. עוד תכונה חשובה ליכולת שרידותו היא מהירות גידולו. בצמח צעיר מתרחשת פריחה כבר לאחר 6 שבועות מאז נביטתו. הוא בעל יכולת

ליצור בעונה אחת 4-5 דורות של צאצאים. יכולת ההסתגלות שלו, צפיפות העומדים, ותכונת האללופתיה הופכים אותו לצמח תחרותי ביותר.

למרות היותו צמח מטריד, הוא מוכר כבעל ערך כמזון לאדם אך בעיקר כצמח בעל שימוש רב ברפואה העממית. באזורים באפריקה יש והוא מגודל כצמח חקלאי. העלים והשורשים משמשים למאכל האדם טריים או מבושלים. כמו כן העלים וחלקי השורש נשמרים מיובשים. מהשורש חולטים תה. ובעלים משתמשים גם לצורכי מרפא וגם למאכל.

ברפואה העממית חלקי צמח אלה שימושיים כנגד תחלואים שונים: מהעלים מכינים משרה לשתייה כנגד מחלת המלריה. העלים מכילים אתנול שגרם במעבדה לתמותה של 90% מהטפילים של פלסמודיון הקדחת. משרה מעלי הצמח שהורתחו במים משמש גם לריפוי כיבים ופצעים, כוויות וגרד. שתיית החליטה משמשת מרפא כנגד דלקות מפרקים להורדת נפיחויות, כנגד כאבים, לבעיות עיכול וכאבי בטן וכנגד מחלות מעיים. הוא בשימוש גם כנגד שיעול, ברונכיטי, הורדת חום והרזייה.

בדיקת תכולת החומרים בצמח הראתה שהוא מכיל תרכובות אורגניות חשובות כמו פלבנואידים, פוליאצטיל, אצטילן ועוד. ידוע שריכוז גבוה של פוליאצטיל שהוא פולימר אורגני (C₂H₂), הוא קטלני לשמרים ולכמה סוגי בקטריות. עוד ידוע שפלבנואידים יחד עם אצטיל יוצרים נוגדי דלקת. מה שיכול להסביר את השימוש הנרחב בצמח כקוטל חיידקים ומרפא.

ספרות:

הלר ד ודפני א 1983 צמחי בר גרים בישראל. החברה להגנת הטבע.

פינברון-דותן נ ודנין א 1991 המגדיר לצמחי-בר בארץ-ישראל. כנה. ירושלים. עמ' 219-218.

Bartolome P Irene M and Yang WC 2013 *Bidens pilosa* L. (Asteraceae): Botanical Properties, Traditional Uses, Phytochemistry, and Pharmacology. Volume 2013.

Flora of Zimbabwe <http://www.zimbabweflora.co.zw>

Go Botany - New England wild Flowers Society.

<https://gobotany.newenglandwild.org>

[Useful Tropical Plants](#)

=====

כל הזכויות שמורות ל"כלנית" ©

ציטוט: אלוני ע 2017 דו-שן שעיר *Bidens pilosa* - פורח בשטחי חקלאות מושקים ובבתי גידול מופרים (אוקטובר 2017), פורחי החודש, כתב-עת "כלנית" מספר 4.

<https://www.kalanit.org.il/bidens-pilosa-10-17>